

# СРПСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА

Том II

В – Вшетечка

МАТИЦА СРПСКА  
СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ  
ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ

НОВИ САД – БЕОГРАД 2013

је откровен 1737. на левој обали Нишаве у близини Ниша. Овај миљоказ се налазио на 8-9 km (6 римских миља) од претходног идући савременим путем, што указује на поклапање једног дела трасе римског пута *Viminacium-Naissus* са аутопутем Београд-Ниш. Оба поменута миљоказа се датују у 244. годину н.е. на основу царских титула Филипа Арабљанина.

С. Петковић

У селу је откривено и неколико мањих праисторијских локалитета, од којих је најзначајнији „Велика чесма“ или „Код чесме“, са бројним покретним материјалом, претежно керамиком, која припада неолиту (старчевачка и винчанска култура), енеолиту (групе Бубањ I и II), раном бронзаном добу (културе Шомођвар-Винковци и Ватин), касном бронзаном добу (брњичка група, гава група), старијем гвозденом добу (басараби хоризонт) и млађем гвозденом добу. Посебну важност имају два гроба откривена на локалитету „Урвина-брег“, са бројним прилозима у бронзаном накиту: двојетластим лучним фибулама, остатцима тзв. ажурираног појаса, наруквицама, триплом дугмади, фалерама и привесцима лоптастог и вretenастог облика. Мала сребрна наруквица са једним расиријеним искуцаним крајем указује на везе са Македонијом. Гробови су датују у VI в. п.н.е. и припадају златској групи старијег гвозденог доба, расиријено у источној Србији и северозападној Бугарској.

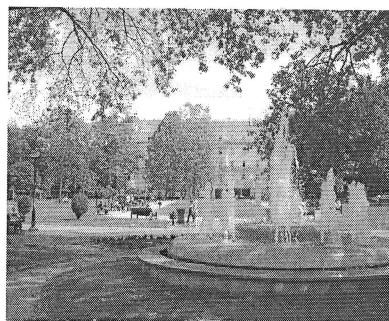
Р. Васић

**ЛИТЕРАТУРА:** П. Петровић, „Нови миљоказ Филипа Арабљанина. Прилог топографији античког Ниса“, *Старинар*, 1967, 18 (1968); *Праисторијске културе Поморавља и источне Србије*, Ниш 1971; Р. Петровић, *Inscriptions de la Mésie Supérieure, Vol. IV, Naissus - Remesiana - Horreum Margi*, Бг 1979; *Географска енциклопедија насеља Србије*, III, Бг 2001; М. Стојић, М. Јоцић, Ниш, *Археолошка траја Србије*, Бг-Ниш 2006.

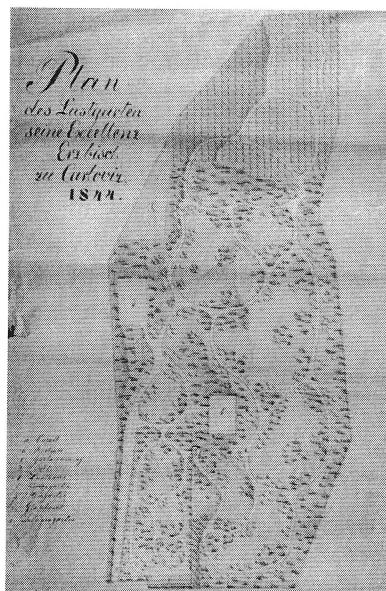
**ВРТНА АРХИТЕКТУРА**, уметност планирања и обликовања вртова, паркова и других пејзажно-урбаних структура у склопу људских станица, боравишта или предела. Почеки в. а. везани су за уређење и обликовање праисторијске окнућнице. Развојем друштва и градова узапредовао је и развитак вртне, парковне или пејзажне архитектуре као иницијалне претходнице планирања простора и урбанизма. В. а. има своје корене у предбиблијским иprotoурбаним временима, а поприма духовно, магично и мистично значење јер су готово све древне религије имале свој митски врт или парк: за Израелце је то Еден, за Асирице Ериду, за Хиндуце Ида-Варсху, за Етрурце Свете шуме. Код Грка, Алкинојев и Лајертов врт у Хомеровој *Odisеји* слика су раскошне лепоте декоративно-углилитарног врта. Римљани су развили и уздигли уметност вртова и паркова до највишег степена

стварајачког умећа, сврставши их у прве статусне и резиденцијалне творевине. Виши ниво вртног умећа и градитељства представљају паркови и вртovi у атријумима и перистилима. После пропасти античке цивилизације, у тешко приступачним средњовековним градовима и утврђењима јељава интерес за в. а. све до појаве ренесанса.

Заједничка карактеристика в. а. јесте идеја надахнутог благостања овалноће у обликованом и култивисаном вртном амбијенту или „земаљском рају“ као персонификацији и метафори Небеског раја. Пошто њихово обликовање никада није било случајно и неважно, уметност вртова и паркова се кроз различите цивилизације и културе различито испољавала. Зато се према друштвено-историјским епохама и разликују вртови Египта, Месопотамије, Персије, Грчке, Рима, Кине, Јапана, средњег века, ренесансне, барока, историјизма, сецесије и модерне. Највећи пропуст модерног урбанизма јесте њено



Парк Ђирила и Методија у Београду



План Патријаршијске дворске баште у Сремским Карловцима, 1844.

запостављање. За такав став делимично је одговоран Баухаус који није марио за пејзажну архитектуру, сматрајући „да врт, парк и пејзаж не могу бити предмет уметничког обликовања“. Планирани, пројектовани или грађени вртovi, паркови и други пејзажно-урбани објекти представљају традиционалне артефакте и документе културе неког народа и времена. Они су израз исконске стваралачке потребе човека, његовог начина живота, али и филозофског и стваралачког поимања сопственог урбаног боравишта. У свим епохама в. а. се развија до највиших вредности – уметности која се изједначава са архитектуром, скулптуром и сликарством. Зато у западној цивилизацији, посебно од ренесансе до данас, она достиже високе дomete парковно-градитељских стремљења, достижући научни, друштвени, туристички, па и национални ниво интереса.

Српска в. а. не само што није проучена, него није ни евидентирана, документована нити презентована. Објекти и артефакти српске урbane културно-парковне баштине данас су неодрживо заштићени као природна а не као урбана и културна добра, због чега се не налазе ни у једној до мајој нити европској публикацији о вртној или парковној уметности. Истина је да се српска в. а. развијала са извесним закашњењем у односу на европска прегнућа и достигнућа, али и таква каква јесте, она је обезвређена увођењем и озакоњивањем квазистручне терминологије и псевдоурбанизације. Одузимањем треће димензије она је сведена на тзв. зелене површине, виртуелно градско пролећно зеленило и јесење жутило, чиме је посредно или непосредно обезвређена и сведена на остатке у српским бањама, покрај војвођанских двораца и других резиденцијалних целина. Паркови српских династија у Београду, Сmederevу и Тополи, затим патријаршијске, епископске, манастирске, парохијске и друге црквене баште и паркови, поготово сецесијски потези предвртова у Београду и другим градовима Србије, увек су деградирани, а пеки и неповратно уништени. Међу њима је и национално вредна и значајна патријаршијска дворска башта у Сремским Карловцима из XVIII в.

В. Љ. Ђеримовић